

NY MUSIK

i samarbete med
Caroli församling

Jürg Frey

– fragment av ett landskap

Saat 11 (1986)

Circular Music Borås Excerpt (2014)

Saat 3

Lieues d'ombres (2009)

Saat 1

tranquille autorité de l'espace (2003/04)

Saat 9

Petit fragment de paysage (2009)

Saat 4

Extended Circular Music No. 6 (2011/14)

Saat 5 och 2

Björn Nilsson, Cecilia Widman – orgel

Lördag den 19 mars 2016, kl. 17.00

Caroli kyrka, Borås

Fri entré

Jürg Freys (f. 1953) *Saat* – som här dyker upp som spridda sädeskorn – får nog sägas vara ett unikum i orgellitteraturen och liknar följaktligen inget annat vi har sett. Det handlar om elva korta, mycket enkla, närmast avskalade satser, som alla är ett slags elementära variationer, antingen melodiska eller rytmiska. Ibland bådadera. Tonsättaren trevar sig uppenbarligen fram, men han gör det utan att tveka. Han skriver:

”*Saat* tillkom 1986, vid en tidpunkt då jag såg mycket få möjligheter att komma vidare med min musik. Jag skrev vid den tiden många korta stycken, som jag samlade under titeln ”Sächelchen” [småsaker]. Dessa stycken belyste alla ett elementärt tillstånd hos kompositionen, utan utveckling, utan extravaganser. Även *Saat* hör till dessa korta stycken, i vilka man kan höra tonsättaren pröva sig fram till ett språk.”

Om sitt förhållande till kanonformen skriver Frey:

”När jag skriver om kanon, då är det mot bakgrund av att jag först för lite drygt tio år sedan för första gången komponerade en kanon. Dessförinnan låg detta tema utanför min intressesfär. För mig var kanonen inte bara en rigid struktur, utan framför allt en mekanik för att framställa ett musikstycke. Ingenting passade in i min dåvarande förståelse av komponerandet, som var helt och hållet inriktad på identiteten hos den enskilda klangen. Varje klang var tvungen att passera mina händer och mina öron innan den fann sin plats i ett stycke.

Min första kanon skrev jag vid en tidpunkt i mitt kompositoriska arbete, då jag var intensivt sysselsatt med pauser och långa tystnader, och mycket riktigt består exempelvis en trippelkanon för sex instrument, som jag då skrev, nästan uteslutande av pauser. Klangerna i de enskilda stämmorna följer stränga kanonstrukturer, men markerar framför allt gränserna för pauserna i detta 40 minuter långa stycke, som i allt väsentligt består av tystnader i kanon. Senare har jag skrivit kanoner, som består av platta, färglösa och okaraktäristiska klanger. Också i detta fall uppstod en musik som framför allt var analyserbar på papperet; i lyssnarupplevelsen återstod bara ett skimmer av kanonen.

Mitt sätt att närma mig kanonen, gick i alla händelser på sidovägar, och jag undvek nogsamt att styckena klingade som kanoner.

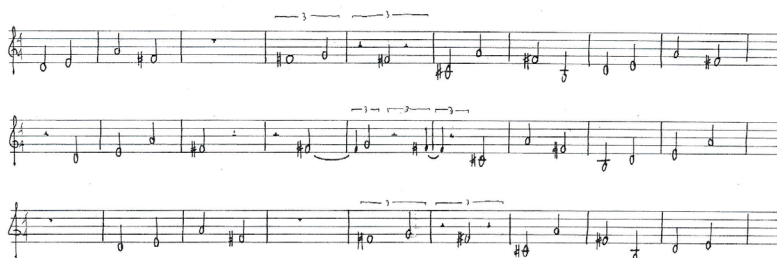
Senare tänkte jag, att kanonen, utanför varje regelverk och oavhängigt av teknik, är något mycket enkelt: Detsamma, eller något liknande, kommer tillbaka – bara något

senare. Samma klanger, aktiviteter eller situationer inträffar senare ännu en gång. Och nu såg jag kanonstrukturer överallt i det dagliga livet: när jag klev på bussen, när jag betalade i kassan, i tågtidtabellen, jag såg hela kanonsvärmar när jag borstade tänderna på morgonen, jag såg återklanger av kanonformer vid kvälls promenaden.

Jag har senare skrivit kanoner med titlar som *Vague Canons*, *Canones incerti*, *Circular Music*, *Fragile Balance*, som utforskar möjligheterna mellan öppenhet och stränghet. Och just i de öppna, vaga, osäkra strukturerna upptäckte jag expressiva möjligheter att i min musik uttrycka skörhet, klarhet, riskfylldhet och något taktilt prövande.

Och slutligen har jag också skrivit några alldeles normala kanoner: när jag väl har funnit de riktiga tonerna, klangerna och pauserna, fortsätter musiken av sig själv, utan att jag måste beröra varje klang. Jag behöver inte bekymra mig om nya energier, andra riktningar, utvecklingar. Jag behöver bara lyssna, och musiken fortsätter av sig själv – underbart.”

Circular Music Borås Excerpt (2014) är just en kanon, strikt trestämmig. Tonsättaren har lämnat två alternativ – ett för en enda manual, s.k. manualiter, ett för två manualer och pedal. Och musiken går verkligen i cirkel, dels är det en kanon, dels återkommer samma material flera gånger, dessutom kan hela stycket upprepas i oändlighet.

Lieues d'ombres (2009) relaterar, liksom *Petit fragment de paysage* och flera andra verk på senare år, till poeten Gustave Roud:

”För några år sedan stötte jag tack vare Phillippe Jaccottets alltid lika lärda hänvisningar för första gången på verk av diktaren Gustave Roud (1897–1976). Rouds

relativt ringa produktion tillkom i landskapet Haut Jorat, norr och Genève sjön, där han tillbringade hela livet på sina föräldrars bondgård. Det är en egenartad diktning, som från början till slut talar om sökandet efter det väsentliga. Hans sätt att arbeta skulle jag vilja jämföra med en målare: dagligen gick han ut, inte med staffli, men med sin anteckningsbok, och vandrade genom landskapet som flanör, iakttagare, skriftställare, för att med sina anteckningar lägga en grund för sitt verk.

I de allra finaste nyanserna hos vädret, landskapet och dess innevånare uppfattade han därvidlag existentiella dimensioner som fick bli utgångspunkt för hans verk.

Sedan några år har jag slagit följe med Gustave Rouds litteratur. De i detta sammanhang tillkomna kompositionerna är uttryck för upplevd frändskap med en diktare, vars arbetsmetod och känslighet hos mig utlöser en tydlig återklang.”

Lieues d'ombres är en regelrätt, tvåstämmig kanon med en ritornell bestående av ett upprepat ackord. Något tempo anges inte, vilket har lett till versioner tre gånger så långsamma som den här framförda.

tranquille autorité de l'espace (2003/2004) är ursprungligen skrivet för två trumpeter, horn, två tromboner och tuba:

”Att sysselsätta sig med det kompositoriska rummet: Närvaro och frånvaro av material och av kompositoriska beslut har ständigt på nytt inspirerat mig i mitt arbete. Denna process, som å ena sidan innehåller närvaro, å den andra en upplösning av det kompositoriska rummet, kan utspela sig på två nivåer: på materialnivå och på kompositionsnivå. I det första fallet kan klangen vara nästan eller helt frånvarande, i det andra fallet är det själva komponerandet som kan dra sig tillbaka, säga nej och försvinna. Vad som återstår är den tid som förgår.

När arbetet med detta stycke var kommet långt mer än halvvägs, stötte jag – konfronterad med klangens akustiska närvaro och kraven på ett känsligt umgänge med frågorna om det kompositoriska rummet – på följande text av Philippe Jaccottet. Han visade mig på möjligheten av att betrakta det kompositoriska rummet som ett öppet klangrum, befriat från den härskarattityd som emellanåt kan känneteckna en kraftfull klang. Klarhet och direkthet är karakteristiska – men också labila jämvikter, vilka kännetecknar öppna rum, tycks mig där få en belysning. Det textavsnitt som jag genom en lycklig omständighet stötte på, rör därigenom vid en kärnfråga i mitt eget sätt att arbeta och tänka.”

En välordnad ansamling av starka, rika och lugna krafter. En mäktig klarhet. En bred grund. En glansfull auktoritet som talar utan att någonsin höja rösten.

Lysande monument, stora områden över vilka vinden blåser. Inget uppblåst. Gabrielis bleckinstrument. Guld måhända, inga prydnadsföremål. (...)

Rikedom, makt bortom murarna: konstant och orörlig kraft, rummets stilla auktoritet, havets mekaniska brus, man kunde nästan glömma er bördas oändliga lätthet.

(Philippe Jaccottet, La Semaison. Carnets 1954–1979)

Petit fragment de paysage (2009) är, liksom *Lieues d'ombres*, en tvåstämmig sats utan specificerat instrumentarium. Frey talar ju om vaga strukturer och just en sådan möter oss i *Petit fragment de paysage*, där de båda stämmorna sätter in separat, men utan exakt samordning, rör sig cirkulärt. d.v.s. i detta fall upprepar sig, men har helt åtskilda material och tempom – likt molnskuggor som glider över landskapet, långsamt men med olika hastighet. (Mycket riktigt finns även ett Frey-verk betitlat *Schatten der Bewegung* – rörelsens skuggor.)

Extended Circular Music No. 6 (2011/14) är ett av flera verk för saxofontrio eller -kvarlett. Det är en kort, ackordisk, harmoniskt vänlig sats, som kan upprepas i evighet.

Extended Circular Music No 6

The image shows a handwritten musical score for three saxophones: Alto (A), Eb, and Baritone (B). The score is titled "Extended Circular Music No 6" and begins with a 2/4 time signature. The notation is minimalist, consisting of whole notes and rests, with some notes beamed together. The A and Eb parts have a similar melodic line, while the B part has a different rhythmic pattern. There are some markings above the notes, possibly indicating dynamics or articulation. The score is divided into two measures by a double bar line.